

Η ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ στην ΕΛΛΑΔΑ και στον ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΧΑΡΤΗ

Συμμετείχαν: Δημήτρης Αγγελίδης, δημοσιογράφος, Μυρσίνη Ζορμπά, μέλος του Δικτύου για τα Δικαιώματα του Παιδιού, εισηγήτρια και πρώτη διευθύντρια του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου, Θόδωρος Καραγιαννίδης, εκπαιδευτικός, Συντονιστής της εκπαίδευσης προσφύγων στο Κέντρο Φιλοξενίας SOFTEX-Μουριές, Κορδελιό, Γιώργος Τσιάκαλος, Ομότιμος Καθηγητής Παιδαγωγικής στο ΑΠΘ, μέλος της Πρωτοβουλίας Πολιτών «Παιδαγωγοί της Αλληλεγγύης» και η Αριστέα Πρωτονοταρίου, Συντονίστρια της πρώτης εφημερίδας προσφύγων, «Αποδημητικά Πουλιά» (Παρασκευή 4 Μαΐου 2018)

ΜΥΡΣΙΝΗ ΖΟΡΜΠΑ

Η προσφυγική εμπειρία μας αφορά όλους

Η προσφυγική εμπειρία γίνεται συνήθως αντιληπτή ως εμπειρία αποκλειστικά των ίδιων των προσφύγων και αντιμετωπίζεται περισσότερο σαν πρόβλημα, γι' αυτό και αποκαλείται πιο συχνά «προσφυγικό ζήτημα». Αλλά με τον τρόπο αυτόν απομονώνεται και στεγανοποιείται, καθώς δεν γίνεται αντιληπτή, η άλλη της πλευρά, που μας αφορά και είναι η δική μας συμμετοχή σ' αυτήν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Είτε με αισθήματα ανθρωπίνης συμπόνιας και αλληλεγγύης, είτε με ξеноφοβία και ρατσισμό βιώσαμε όλοι τη σχέση με τους πρόσφυγες. Αλλά πόσο τη σκεφτήκαμε, τη συνειδητοποιήσαμε, πόσο κατανοήσαμε το γεγονός ότι χρειάζεται να την επεξεργαστούμε;

Οι κοινωνίες μας έζησαν και θα ζήσουν στιγμές μεγάλης έντασης, καθώς οι μετακινήσεις χιλιάδων ανθρώπων κάτω από πολύ δύσκολες και πιεστικές συνθήκες, το γρήγορο πέρασμά τους από την χώρα και η εγκατάσταση αρκετών από αυτούς στη συνέχεια, δεν ήταν μόνο μαζική και αιφνιδιαστική στο πρόσφατο παρελθόν, αλλά μας φέρνει σε άμεση επαφή με έναν άλλο κόσμο, που τον νομίζαμε μακρινό, τρίτο, διαφορετικό. Ένα 'αλλού' που έγινε ξαφνικά 'εδώ', και τώρα ήρθε απότομα, μας βρήκε και μας ταρακούνησε.

Είναι σημαντικό να αποδεχθούμε τη διάρκεια του φαινομένου, τη συνέχεια και την απρόβλεπτη φύση του, ώστε να αξιοποιήσουμε την ως τώρα περιορισμένη εμπειρία μας διευρύνοντάς την. Ακούγοντας τη φωνή των προσφύγων σε πρώτο πρόσωπο, γνωρίζοντάς τους προσωπικά, ανοίγοντας μαζί τους διάλογο, απαντώντας στα τόσα ερωτήματά τους για την κοινωνία μας και θέτοντας οι ίδιοι εμείς ερωτήματα σε κείνους, ενθαρρύνοντάς τους να αναζητήσουν λύσεις στα προβλήματα που τους κάνουν να υποφέρουν, προσφέροντάς τους πληροφορίες και βοήθεια, κάνοντάς τους αποδεκτούς στο περιβάλλον μας και φέρνοντάς τους σε επαφή με φίλους και γνωστούς, επιτρέπουμε στη δική μας εμπειρία να βρει το χώρο της και να ωριμάσει. Παράλληλα, αυτός είναι ο καλύτερος τρόπος να διώξουν το φόβο τους, να νιώσουν την αναγκαία εμπιστοσύνη και εκτίμηση, να πάρουν πρωτοβουλίες, να κάνουν φίλους.

Σε ένα άλλο επίπεδο, η προσφυγική εμπειρία πέρασε μέσα σε σημαντικά βιβλία, που γράφτηκαν και μεταφράστηκαν στη γλώσσα μας, δίνοντας στους αναγνώστες την ευκαιρία να τη μοιραστούν.

Η συγκομιδή αυτής της εμπειρίας ήταν μια σειρά από μυθιστορήματα, διηγήματα, ποιητικές συλλογές, βιβλία για παιδιά, δοκίμια, βιβλία με προσωπικές συνεντεύξεις προσφύγων, φωτογραφικά άλμπουμ, βιβλία ιστορίας και πολιτικής ανάλυσης. Με τον τρόπο αυτό η προσφυγική εμπειρία προκάλεσε στους αναγνώστες έντονο ενδιαφέρον και άνοιξε τη συζήτηση και τον προβληματισμό. Στο επίκεντρο τέθηκαν τα θέματα της αλληλεγγύης, οι ταυτότητες, η πολυπολιτισμικότητα, η εκπαίδευση των παιδιών και η ενσωμάτωση, ο εθελοντισμός, ο ρόλος των συλλογικοτήτων και των ΜΚΟ και, γενικότερα, ο «ειρωνικός θεατής» της Δύσης που συγκινείται από την ανθρωπιστική κρίση και θέλει να συμμετέχει σε εθελοντικές ακτιβιστικές δράσεις.

Οι συγγραφείς, λογοτέχνες και ποιητές, δοκιμιογράφοι, φωτογράφοι και συγγραφείς παιδικού βιβλίου, έδειξαν άμεσα αντανακλαστικά και ιδιαίτερη ευαισθησία απέναντι στο φάσμα όλων αυτών των θεμάτων που αγγίζουν την προσφυγική εμπειρία και θέτουν περαιτέρω ερωτήματα στις αναπτυγμένες κοινωνίες μας.

Σε πολλές περιπτώσεις βιβλίων Ελλήνων συγγραφέων, μάλιστα, μια υπόρρητη γραμμή συνδέει τα παραπάνω με την κρίση που βιώνει η ελληνική κοινωνία, αναδεικνύοντας τους κοινούς παρονομαστές που αφορούν την ευαλωτότητα του βίου κάτω από τις σύγχρονες συνθήκες. Στο σύνολό της, πρόκειται για μια συζήτηση που μόλις ξεκίνησε και θα συνεχίζεται για καιρό, δεδομένου ότι οι προσφυγικές ροές στον πλανήτη αλλά και στην περιοχή μας ιδιαίτερα δεν φαίνεται να σταματούν, καθώς οι αιτίες τους –πόλεμοι, εμφύλιοι, πολιτικές διώξεις, λιμοί, φτώχεια, προσβολή της διαφορετικότητας- όχι μόνο δεν θεραπεύονται αλλά δυστυχώς επιδεινώνονται.

Η Έκθεση Βιβλίου Θεσσαλονίκης είχε κάθε λόγο να αγκαλιάσει και να προβάλλει αυτά τα βιβλία και τα ευρύτερα θέματα που θίγουν, φιλοξενώντας μια θεματική ενότητα ιδιαιτέρως σύγχρονη και διανοητικά προκλητική, υπογραμμίζοντας τη σημασία της και προσκαλώντας όλους σε διάλογο. Για μας, η προσφυγική εμπειρία δεν είναι ένα περιθωριακό ή ειδικού ενδιαφέροντος θέμα. Θεωρούμε ότι βρίσκεται στο κέντρο των παγκόσμιων εξελίξεων που απασχολούν τον πλανήτη, συνδέεται με την παγκόσμια ανισότητα, τη δημοκρατία και την ανθρώπινη συνθήκη, όπως αυτή διαμορφώνεται σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης στις αρχές του 21^{ου} αι. Με μια λέξη, μας αφορά όλους κι αξίζει να ακολουθήσουμε τη διαίσθηση των συγγραφέων που πρώτοι απ' όλους νιώθουν με τις ευαίσθητες κεραίες τους και περιγράφουν το μέλλον. Ας διαβάσουμε τα κείμενα που θα μας δώσουν την ικανοποίηση ότι είμαστε κριτικοί αναγνώστες της εποχής μας που βιώνουν το σήμερα δυνατά και συλλογίζονται ελεύθερα και χωρίς προκαταλήψεις τα προβλήματά του.

** Η Μυρσίνη Ζορμπά είναι μέλος του Δικτύου για τα Δικαιώματα του Παιδιού, εισηγήτρια και πρώτη διευθύντρια του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου*